

Den næste sag på dagsordenen var:

*Tredje behandling af forslag til lov om ændring af lov om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagtbegavede. (Udskydelse af revisionen af bestemmelserne om sterilisation af åndssvage).*

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 124) findes i tidenden sp. 3662).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

*Lovforslaget*

vedtoges enstemmigt med 121 stemmer.

**Formanden:** Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Tredje behandling af forslag til lov om midlertidigt tillæg til folke-, invalide- og enkepensionister samt om midlertidig forhøjelse af grænsen for hjælp til underhold.*

(Anden behandling af lovforslaget (nr. 146) findes i tidenden sp. 3662).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

*Lovforslaget*

vedtoges enstemmigt med 134 stemmer; 1 medlem tilkendegav, at han hverken stemte for eller imod.

**Formanden:** Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Forespørgsel til statsministeren og forsvarsministeren af Morten Lange m. fl.*

„Mener regeringen, at dansk-tyske fællesmanøvrer i Danmark er egnede til at fremskynde en international afspænding?“

**Ordføreren for forespørgerne (Morten Lange):** Vi har rettet denne forespørgsel til den højtærede statsminister og den højtærede forsvarsminister. Den hører under forsvarsministerens ressort, men forespørgslen er i sit princip af et sådant omfang, at vi har syntes, det var naturligt også at rette forespørgslen til statsministeren.

Vi er ikke i tvivl om, at det ikke hører under forsvarsministerens private ressort at træffe beslutninger af en så afgørende karakter som den, at vi på dansk territorium skal have dansk-tyske fællesmanøvrer. Vi har den opfattelse, som vi har gjort klar gennem forespørgslens ordlyd, at det, der er afgørende i bedømmelsen af den slags manøvrers værdi, er i virkeligheden, i hvor høj grad de kan siges at medvirke til, eller om de vil modvirke en international afspænding. Vi er klar over, at det naturligvis ikke er det eneste argument, som må komme i betragtning, inden man træffer beslutning om fællesmanøvrer af denne slags. Der er mange andre problemer, også problemer af følelsesmæssig karakter, som må siges at have betydning.

Nu kan man selvfølgelig altid påstå, at problemer af følelsesmæssig karakter ingen værdi har i en nøgtern bedømmelse. Men jeg tror, vi kan blive enige om — det har vi set alt for mange, tit også rigtige eksempler på — at også følelsesmæssige spørgsmål har en afgørende betydning, så det vil jeg ikke helt forbigå. Dog skal det siges ved denne lejlighed, at når det følelsesmæssige kommer ind i billedet med en styrke som her, hænder det, at der også kommer demonstrationer af den ene eller den anden art, det er kun naturligt. Nogle af dem kan vel være skikkelige og fornuftige nok, nogle af dem har måske været mindre vel gennemtænkt. Det er ikke de demonstrationer, jeg står her for at forsvare. Årsagen til dem er naturligvis ikke bare, at demonstranterne vil afregere, men at der ved disse foranstaltninger fra regeringens side er kommet følelser med i spillet. Jeg synes imidlertid, det skal være klart, at til demonstrationer, som har det formål at genere tyske soldater her i Danmark, har der så vidt mig bekendt ikke været taget initiativ af noget ansvarligt politisk parti her i landet, og det er helt klart, at et sådant initiativ ikke ville have været rimeligt.

**[Morten Lange.]**

Men når det er sagt, skal jeg lægge til, at forhistorien, besættelsestiden, naturligvis må komme ind som en alvorlig belastning, når man diskuterer problemet om fælles manøvrer med tyske soldater. Afvisningen af samarbejde skal selvfølgelig ikke gælde for al fremtid; det skal ikke være sådan, at hvis der på et eller andet tidspunkt har været fjendskab mellem os og et andet land, vil vi aldrig kunne samarbejde med dette land. En sådan form for historieudnyttelse ville være overordentlig urealistisk; hvis det pågældende land skifter styre og sindelag, skal vi naturligvis også være klar til at skifte sindelag. Jeg er da heller ikke i tvivl om, at der er sket noget skifte i Tyskland siden det herrens år 1945. Det ville vistnok være mere end naivt, hvis vi prøvede på at konstatere, at der ingenting var sket; det er der. Men jeg anser ikke spørgsmålet om besættelsestiden, om fortiden, for at være det mest afgørende — eller i det hele taget et afgørende — argument, selv om det selvfølgelig har betydning for det følelsesmæssige, jeg var inde på til at begynde med.

Der er andre ting, der mere har at gøre med de allierede magters og altså også den danske regerings politik, som der er anledning til at kritisere ved denne lejlighed. Det er for mig helt klart, at de allierede magter har truffet uheldige dispositioner i deres besættelsespolitik i Tyskland. Det er uheldigt, at man har stationeret de engelske, amerikanske og franske troppeforlægninger, der måtte være til stede i Tyskland, på steder, hvor de ikke har kontakt med nordflanken og kan danne et fornuftigt bolværk imellem tysk og dansk interesseområde. Der havde ikke været noget som helst til hinder for, at de engelske tropper, som i øjeblikket er stationeret i Tyskland, helt eller delvis kunne have været forlagt til den nordlige sektor. Hvis en sådan fornuftig allieret disposition var truffet, havde vi været fri for at tage den vanskelige stilling til den dansk-tyske fælleskommando.

Jeg tror, det af mange årsager havde været rigtigt — i alle tilfælde af politiske; de militære-strategiske har jeg heldigvis ikke så megen forstand på, men jeg har set udtalelser fra folk, der har det, som er gået i retning af, at en sådan disposition også

ville have været militært fornuftig, og at man godt kunne have gennemført den. Vi må derfor beklage, at den danske regering ikke i tilstrækkelig grad på det rette tidspunkt har gjort sine interesser gældende og sørget for, at man fik et sådant lag ind imellem den nyopstillede tyske forsvarsmagt og Danmark. Det havde været en overordentlig gunstig disposition.

Alt dette kan naturligvis fremhæves til støtte for, at regeringen tidligere skulle have opført sig fornuftigere og klogere. Men når vi nu er i den situation, at der er etableret en dansk-tysk fælleskommando — så overordentlig beklageligt det end må være — er det naturligvis regeringens direkte og øjeblikkelige ansvar, at de eksisterende aftaler og traktater bliver udnyttet så klogt og rigtigt som muligt. Det må efter vor opfattelse siges at være særdeles uheldigt netop nu at tage dette, man kan sige forholdsvis beskedne videre skridt, at fællesmanøvrer nu ikke længere blot foregår på tysk, men også på dansk område. Jeg anser ikke i sig selv det, at der kommer et mindre detachement tyske soldater herop, som noget, der vil rokke verdensfreden; men på den anden side må vi være klar over, at den internationale situation, afspændingen og alle de fremskridt i den retning, vi skulle prøve at nå, i vid udstrækning er afhængige af små skridt, der hver for sig er forholdsvis ubetydelige, men som så åbenbart i lange tider har haft stor betydning både til det værre og det bedre. Vi glæder os, hver gang der bliver taget et lille skridt til det bedre, men det forpligter os så meget mere til at sørge for, at der ikke bliver taget skridt den modsatte vej.

Når jeg mener, at disse tysk-danske manøvrer er særlig uheldige, skyldes det et dobbelt perspektiv i sagen. Det skyldes først og fremmest, at Tyskland jo bekender sig til noget, man kalder Hallsteindoktrinen, som i virkeligheden opererer med en åben grænse mod øst. Der er med andre ord, så vidt jeg kan se, ved denne doktrin tale om en åben grænse for de tyske tropper og de dermed samarbejdende danske, og det er en overordentlig uheldig situation, for det kan på stedet rage os ind i et tysk opgør mellem parterne, som vi bestemt ikke har nogen anledning til at tage del i. En sådan borgerkrig kan derpå vandre op gennem

[Morten Lauge.]

Jylland ad de baner, vi har stillet klar for den; det anser jeg for at være en disposition, som på uheldigste måde støtter Hallsteindoktrinen på et tidspunkt, da det må være en klar dansk politik at få denne doktrin væk fra den internationale politik, hvor den er uheldig og generende for en fredelig udvikling og derfor snarest bør afskaffes.

For det andet — og det var det, jeg understregede for lidt siden — mener jeg, at spørgsmålet om afspændingstendensen i sig selv er så afgørende, at jeg anser en udvidelse af det militære samarbejde på nuværende tidspunkt for at være ganske overordentlig uheldig. Det forekommer mig, at dette mere end noget som helst andet tyder på, at vi har en svag regering, som bid for bid er gået ind i dette samarbejde, har prøvet på at snakke sig uden om det så længe som muligt, men som, når man altså ikke kunne slippe mere, har taget imod de 169 ingeniørsoldater nu og så anden rate ved lejlighed. Det er den slags småkoncessionspolitik, jeg anser for at være så uheldig. Den er holdningsløs, og den virker i den gale retning, hvad angår den internationale afspænding.

Jeg tror, der er en del grund til, at denne beskedne forlægning måske vil pådrage sig mere opmærksomhed, end en sådan lille aktion ville gøre under normale forhold. Jeg har fornemmelsen af, at aktionen måske ikke er helt så uskyldig, som selv jeg har skildret den, og som den kan se ud til. Der er for mig en hel del, som tyder på, at selve dette lille forsøg i virkeligheden har et videre sigte, end vi i første omgang har kunnet se. Jeg kan ikke bevise det, for jeg er som sagt ikke strateg, men jeg har en mistanke om, at når man netop sender ingeniørsoldater herop, har det været af den praktiske grund, at man ville finde ud af, hvorledes man bedst kunne transportere atomvåbenammunition op til en eller anden dansk station og forberede transporten. Det var et passende formål, for det er formodentlig ingeniørtropper, der skal forberede den slags transport. Jeg har altså en mistanke om, at noget sådant ligger bag øvelsen. Det er måske netop derfor, man har valgt mærkelige bagveje, når man skulle finde frem til Randers. Det kunne meget godt falde sammen i et mønster. Jeg har

i hvert fald set denne udlægning på tryk, og jeg er temmelig sikker på, at adskillige af dem, der med skepsis ser på en sådan manøvre — også i udlandet — vil lægge mærke dertil. Man ser altså her med andre ord en svækkelse af den atomfrie politik, vi ellers har ført her i landet, en usikkerhed over for dette moment, og man lægger væsentlig mere i øvelsen, end disse blot 169 soldater berettiger til. Når man foretager den slags samarbejde, synes jeg altså, at man løber en væsentlig risiko for at svække tilliden til Danmarks stilling i afspændingsbestræbelserne. Jeg anser det for at være overordentlig uheldigt, at man har gjort det netop på nuværende tidspunkt. Jeg anser det for overordentlig uheldigt, at det overhovedet bliver gjort, men der må altså specielt sættes streg under „nu“.

Jeg har stillet dette op som mine hovedbekymringer, men vil gerne, når jeg har hørt svaret fra de højtærede ministre — hvis de begge to vil svare mig — lægge det til, at jeg i hvert fald vil anse det for overordentlig ønskeligt, om det nu præciseres, om jeg har ret i min uheldsvangre profeti, at dette kun er første rate. Vi fik at vide, at der var aftalt en enkelt manøvre engang i maj. Det er også et godt tidspunkt at komme til Danmark på, så er bogen lige sprunget ud. Hvis det skal blive den sidste visit af den art, har vi dog opnået en vis fornuftig afklaring i sagen. Jeg er imidlertid temmelig ængstelig for, at det kun er første rate, vi betaler, og at der er flere rater på vej. Det vil være overordentlig betryggende for os at få at vide, at det er en lille koncession til tyskerne, og at der ikke vil blive givet flere. Der er imidlertid så meget i oplægget, som gør os utrygge.

Jeg skal slutte med at sige, at hele aktionen for at skaffe sig skydearealer på Oksbøl for mig at se tyder stærkt på, at man har yderligere, videre planer om NATO-øvelser med tysk deltagelse. Meget tyder altså i retning af, at det kun er første rate, vi har set. Hvis det er den slags afbetalingspolitik, regeringen er inde på, synes jeg, det er på høje tid, at folketinget siger, at det er der ikke rygdækning for. Det er ikke en sådan form for afspændingspolitik, tinget så hyppigt taler om. Det er en anden og mere kontant politik, der må frem, hvis vi skal komme videre ad den rigtige vej.

**Forsvarsministeren (Victor Gram):** På den højtærede statsministers og egne vegne vil jeg gerne gøre følgende bemærkninger i anledning af den forespørgsel, der nu er blevet motiveret.

Den dansk-britisk-tyske NATO-øvelse, som sidste uge afholdtes i Nordjylland, har været genstand for større opmærksomhed, end de rent faktiske forhold berettiger til. Der var intet principielt nyt i øvelsens sammensætning, form eller gennemførelse. Derimod var den et led i en langt større sammenhæng i forbindelse med Danmarks og andre vesteuropæiske landes sikkerhedspolitik, således som denne blev etableret ved oprettelsen af NATO i 1949, ved optagelsen af Vesttyskland i NATO i 1955 og ved oprettelsen af enhedskommandoen i 1961-62.

Alle principielle beslutninger om Danmarks deltagelse i dette samarbejde er med et stort flertal og efter grundige overvejelser og drøftelser truffet her i tinget. Enhedskommandoen betød en praktisk udbygning af kommandosystemet. Den sikrede en effektiv ledelse af forsvaret af Danmark og adgangsvejene hertil, men betød også en udbygning af samarbejdet mellem de styrker af forskellige nationaliteter, som indgår i forsvaret af dette område, fortinsvis danske, britiske og tyske styrker.

Min forgænger gav under debatten i tinget om enhedskommandoen den 7. december 1961 udtryk derfor ved bl. a. at anføre, at alle tre værn og såvel danske som tyske styrker skulle deltage i det fælles forsvar, hvorfor det måtte være naturligt, at denne indsats blev koordineret og indøvet i fredstid. Den daværende udenrigsminister udtrykte under samme debat den samme opfattelse ved at give udtryk for, at man gennem øvelser sikrer sig, at samarbejdet kan fungere i praksis.

Både før og efter etableringen af enhedskommandoen har der inden for området været gennemført en fælles øvelsesvirksomhed. Der har gennem de sidste år i en række tilfælde været afholdt flåde- og flyveøvelser i NATO med deltagelse af danske, tyske og andre NATO-landes styrker. Under sådanne øvelser har også tyske flådestyrker anløbet danske havne, og i enkelte tilfælde har tyske flyvereskadriller med dertil hørende personel

og udstyr under øvelsen været placeret på danske flyvestationer.

Det øvelsesmæssige samarbejde mellem danske og tyske hærstyrker har delvis dannet en undtagelse, idet øvelserne i alt væsentligt har været henlagt til tysk område. Det har her drejet sig om et ikke ubetydeligt antal øvelser med deltagelse af ret betydelige danske styrker.

På dansk område har samarbejdet været begrænset til øvelser mellem danske hær-enheder og tyske amfibieenheder, hvorunder mindre tyske enheder har opereret på dansk jord. Fælles NATO-øvelser med tysk deltagelse inden for enhedskommandoens område er altså ikke noget nyt, men har i praksis fundet sted gennem adskillige år, således som det også måtte forudsættes ved udbygningen af NATOs kommandoorgan.

Den dansk-britisk-tyske øvelse i sidste uge må ud fra denne rent faktiske udvikling betragtes som et naturligt led i effektiviseringen af vort fælles forsvar, og jeg har svært ved ud fra denne synsvinkel at finde nogen begrundelse for den sensationsprægede omtale, vi har set tilløb til, end-sige de outrerede demonstrationer, vi så i forbindelse med øvelsen.

Jeg forstår og respekterer de følelser, der med rette kan næres, når minderne fra den tyske besættelse vækkes til live hos dem, der følte besættelsen mest direkte. Ingen af os, der oplevede besættelsesårene, glemmer så let, hvad vi dengang oplevede. Vi er et frit folk med ret til at have en mening og give udtryk for den også ved fredelige demonstrationer, men der er et langt spring herfra og til den uantagelige form for demonstration, som nogle få halv- eller helprofessionelle demonstranter udøvede under øvelsen, og som førte til oprin, der for vor egen værdigheds skyld ikke burde være forekommet og ikke bør tolereres. Eksplosionsbranden i Randers var afslørende for, hvilke voldelige midler visse elementer øjensynlig havde til hensigt at bringe i anvendelse under dække af en i øvrigt almindelig, fredelig meningstilkendegivelse. Det ville være meget beklageligt, om de uværdige oprin, fremkaldt af nogle få uansvarlige demonstranter, skulle komme til at stå som udtryk for mangel

## [Forsvarsministeren.]

på værdighed hos den danske befolkning. Jeg nærer personlig ikke tvivl om, at flertallet af dem, der har oplevet besættelsesårene, er enige med mig heri. Modstandskampen under krigen var vendt imod det nazistiske diktatur, ikke mod tyskerne. Vi er nabofolk, og vi må lære at leve sammen som naboer i et fælles Europa.

Den tyske Forbundsrepublik's optagelse i NATO for 10 år siden var ikke alene betinget af militære hensyn, hvor vigtige disse end var, men også i høj grad motiveret i politiske hensyn. Nødvendigheden af et langt stærkere udbygget europæisk samarbejde var en realitet, der ikke kunne overses. Tværtimod måtte det, som udviklingen formede sig i det nye Europa, være i vor egen interesse at gå ind i et positivt samarbejde med det nye vesttyske demokrati også på det forsvarsmæssige område. Trods de mange uløste problemer, der fortsat henstår, mener jeg at kunne konstatere et mildere klima mellem øst og vest i dag end for 10 år siden. Jeg tror også, at det vestlige forsvarsfællesskab har været medvirkende til, at vi er nået så vidt. Jeg nærer tiltro til, at denne afspænding vil fortsætte; både øst og vest har en fælles interesse heri. At en detalje i NATO's øvelsesprogram skulle have nogen negativ indflydelse herpå, har jeg imidlertid ikke fantasi til at forestille mig.

Må jeg i denne forbindelse gøre en enkelt bemærkning til nogle påstande, som den senere tid har bragt frem, især fra østlige kilder. Den dansk-britisk-tyske øvelse har intet at gøre med stationering eller forberedelse til stationering her i landet af tyske eller andre NATO-styrker. Den har heller intet at gøre med forberedelse til placering af atomminer. Regeringens politik med hensyn til såvel stationering af tropper fra andre NATO-lande som modtagelse af atomladninger på dansk jord er både kendt og internationalt anerkendt, og der foreligger ikke hos regeringen noget ønske om at ændre denne politik.

Svend Haugaard: I spørgetiden den 10. marts i år stillede jeg et spørgsmål om den dansk-tyske fællesøvelse og gjorde her nogle bemærkninger, som jeg ikke skal gentage, men jeg kan sige, at de bemær-

ninger, jeg da gjorde på min gruppes vegne, fortsat står fast. Jeg vil gerne gøre den tilføjelse, at det var ikke den højtærede forsvarsminister, der var til stede den dag, men den højtærede indenrigsminister, der vikarierede, og jeg fik den besked, at der ikke var sket noget nyt på området, så denne fællesøvelse altså kun var et led i noget, der i forvejen var i gang.

I dag har den højtærede forsvarsminister gentaget, at det ikke var noget nyt; jeg beder om tilladelse til et kort citat fra Berlingske Tidende for den 11. marts i år, hvor der står følgende:

„Talsmanden for det tyske forsvarsministerium, oberst Viebig, oplyser over for Berlingske Tidende, at von Hassel specielt udtrykte sin tilfredshed med, at begyndelsen til fællesøvelser på dansk område nu var blevet gjort ved, at tyske enheder for første gang er til manøvrer i Jylland.“

Jeg synes, der kan være grund til at spørge: er det von Hassel, der har ret, eller er det den højtærede danske forsvarsminister, der har ret?

Endnu en tilføjelse: ifølge avisreferater fra begivenhederne i Randers var det danske tropper med bajonet på geværene og med skarp ammunition i geværene, der blev sat ind mod demonstranterne. Jeg vil absolut ikke tage alle disse demonstranter i forsvar, jeg mener tværtimod, der var alvorlige vildskud iblandt; men jeg mener det ikke rigtigt at sige, at de, der var imod disse fællesøvelser, skulle være uansvarlige personer. Men når det er sagt, vil jeg også gerne sige, at trods disse demonstrationer, trods deres omfang, synes det mærkeligt, at man skal sætte militæret ind til at hjælpe politiet, og at man udstyrer soldaterne med bajonet og med skarp ammunition.

Ordføreren for forespørgerne (*Morten Lange*): For at der ikke skal være yderligere grund til at gå ind på den side af sagen, skal jeg tillade mig at tilslutte mig det, som det ærede medlem hr. Svend Haugaard sagde om arten og karakteren af demonstrationerne i forbindelse med den manøvre, vi taler om. Jeg tror, jeg selv udtrykte mig forholdsvis klart på det punkt, og den højtærede ministers gennemgang af sagen var ikke påfaldende forkert heller, så hvad

[Morten Lange.]

det angår, er der ingen uenighed af betydning. Der er heller ingen uenighed af betydning mellem de diskuterende parter om, at det er en naturlig ting, at det, at der kom tyske tropper til Danmark, kunne kalde på følelserne. Der er heller ingen uenighed om, at det ikke var spørgsmålet om følelser, der skulle være afgørende, men at det var noget, man måtte respektere.

Jeg takker den højtærede forsvarsminister for den gentagne erklæring med hensyn til stationering af atomladninger. Vi ved det godt, vi håber, det holder, vi vil glæde os, hver gang vi hører det. Det er den slags ting, der ikke kan blive sagt for tit i disse afspændingsmagre tider. Lad os bare understrege dem. Men når jeg har konstateret det med glæde, må jeg til gengæld sige, at den højtærede forsvarsministers forsvar for sine egne gerninger var overordentlig elastisk. Vi fik at vide, at det, der var sket, næsten ikke var forskelligt fra det, der var sket i en årrække. Den hårde kendsgerning er, såvidt jeg kan se, at hidtil har man ikke turdet skride til direkte fællesmanøvrer med tyske landtropper i Danmark; man har haft stabsøvelser og forskelligt andet rundt omkring i periferien, men dette forsøg på at starte noget mere massivt har man hidtil holdt sig væk fra. Jeg har stillet spørgsmålet klart op: er dette bare en første, beskeden begyndelse, der vil gå videre med kraftigere indslag i samme retning, eller er det det ikke?

For mig er der en betydelig forskel på, om man holder fællesøvelser et eller andet sted på månen eller i Nordtyskland, eller om man holder dem i Danmark. Disse øvelser er imidlertid afholdt i Danmark, og der har deltaget tyske soldater; det forekommer os at være denne sags hovedkerne, og vi anser det for at være overordentligt ønskeligt, at noget sådant ikke bliver videre udviklet, for så længe Hallsteindoktrinen trives og dermed denne usikkerhed med hensyn til vesttysk udenrigspolitik, er vi overordentligt lidt interesserede i fællesmanøvrer med tyske soldater på dansk jord. Det er vort hovedsynspunkt i dette spørgsmål.

Der kan siges meget andet om militær- og NATO-samarbejde o. s. v. — vort syn på NATO er også velkendt — men så længe vi er i NATO, håber jeg, det bliver behandlet

nogenlunde ansvarsfuldt, og det forekommer mig, at det skridt, der nu er taget ved at begynde på dansk-tyske fællesmanøvrer, er uheldigt. Og for at få gjort helt klart, om det er en første rate eller bare et lille forsøg — som den tyske forsvarsstyrelse åbenbart mener — for at man her i Danmark kan vænne sig til ikke at øve modstand imod tyske soldater, bliver jeg nødt til at forelægge det høje ting dette spørgsmål i form af et forslag om overgang til næste sag på dagsordenen, der lyder således:

„Idet folketinget udtrykker sin forventning om, at regeringen i sin udenrigs- og forsvarspolitik aktivt vil støtte afspændingsbestrebelse og undlade ethvert skridt, der kan svække disse bestræbelser, henstiller folketinget, at det meddeles NATOs ministerråd, at der ikke fremtidig vil kunne afholdes fællesmanøvrer i Danmark med deltagelse af tyske troppekontingenter.

Tinget går dermed over til næste sag på dagsordenen.“

**Formanden:** Der er nu fremsat følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen: (Se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

**Forsvarsministeren (Victor Gram):** Til det ærede medlem hr. Svend Haugaard vil jeg gerne sige, at jeg har i og for sig ikke noget at tilføje til de principielle synspunkter, jeg fremlagde i min indledning vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt der var eller ikke var noget principielt nyt i det, der var foregået ved øvelserne i sidste uge i Jylland. Der var efter min opfattelse intet principielt nyt i det, der foregik dér. Det var et led i en serie øvelser både uden for og inden for landets grænser for de tre værn, hovedsagelig søværnet og flyvevåbnet, men også for mindre enheder af hæren.

Hvad yderligere angår spørgsmålet om skarp ammunition i geværene og bajonetter på geværene, har jeg allerede, da oplysningerne herom kom frem, forespøgt, hvorvidt dette var rigtigt, og har fået den orientering, at der ikke har været anvendt soldater med bajonetter på geværene i forbindelse med demonstrationerne i Randers. Med hensyn til den skarpe ammunition er det altid sådan, at vagtposter — og ikke

**[Forsvarsministeren.]**

andre — ved kaserner og lignende militære etablissementer har skarpt i gevæerne.

Jeg finder ingen anledning til at gå ind i en debat med den ærede ordfører for forespørgerne, idet den redegørelse, som udenrigsministeren her har givet tinget for nogen tid siden, skal følges af en debat, såvidt jeg erindrer på fredag. Jeg kan vel nøjes med at gøre den enkelte bemærkning, at jeg ikke kan modtage det dagsordensforslag, det ærede medlem har stillet.

**Ordføreren for forespørgerne (Morten Lange):** Den højtærede forsvarsminister vil ikke svare mig på, om det er en første rate, men det får vel så vise sig ved hans stilling til dagsordensforslaget, som den højtærede minister jo til gengæld heller ikke ville tage.

Jeg har blot — da den højtærede minister gjorde så detaljeret rede for spørgsmålet om demonstrationer og måden at modvirke dem på — et enkelt lille uskyldigt spørgsmål: har den højtærede forsvarsminister udsendt en generalinstruks om, at kvalmegas ikke er et anvendeligt middel for den danske hær i Danmark?

**Svend Haugaard:** Hvad angår det principielt nye, kan det jo blive en strid om ord, men det er da i hvert fald første gang, der er tyske troppeenheder til øvelse i Danmark; det kan den højtærede forsvarsminister næppe dementere.

Det glæder mig at høre, at den højtærede forsvarsminister selv har undersøgt forholdet med hensyn til bajonetterne. Det kunne altså tyde på, at det er noget, man ikke accepterer, og det glæder mig. Jeg havde det imidlertid fra en udtalelse til pressen af en af officererne, der var med i Randers. Han udtrykte sig på den måde, at der var altså skarpt i gevæerne, men heldigvis blev der ikke brug for dem. Hele den måde at sige det på — ligesom at lege med ordene — kan efter min opfattelse være noget farlig, og jeg så gerne, om man fra forsvarsministeriets side kunne dementere,

at disse bajonetter har været på, og i øvrigt understrege, at en udvikling i den retning ønsker man ikke videreført.

**Forsvarsministeren (Victor Gram):** Til det ærede medlem hr. Svend Haugaard skal jeg blot bemærke, at jeg i min redegørelse gav udtryk for, at der før har været fællesøvelser på dansk grund mellem danske hærenheder og tyske amfibieenheder; der har således været en forløber for de øvelser, der fandt sted i sidste uge i Randers.

Til den ærede ordfører for forespørgerne kan jeg blot nøjes med at sige, at han regner vel ikke med, at jeg skulle svare på et så intelligent spørgsmål.

Hermed sluttede forespørgslen.

*Forslag om overgang til næste sag på dagsordenen af Morten Lange (se sp. 3862).*

forkastedes med 104 stemmer mod 10; 9 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Anden behandling af forslag til normeringslov for finansåret 1965-66.*

(Første behandling af lovforslaget (nr. 120) findes i tidenden sp. 3405, lønningsudvalgets betænkning i tillæg B. sp. 271).

Der var stillet 20 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

**Formanden:** Sammen med denne sag foretages den følgende sag på dagsordenen, nemlig:

*Anden behandling af forslag til normeringslov for Grønland for finansåret 1965-66.*

(Første behandling af lovforslaget (nr. 121) findes i tidenden sp. 3405, lønningsudvalgets betænkning i tillæg B. sp. 271).